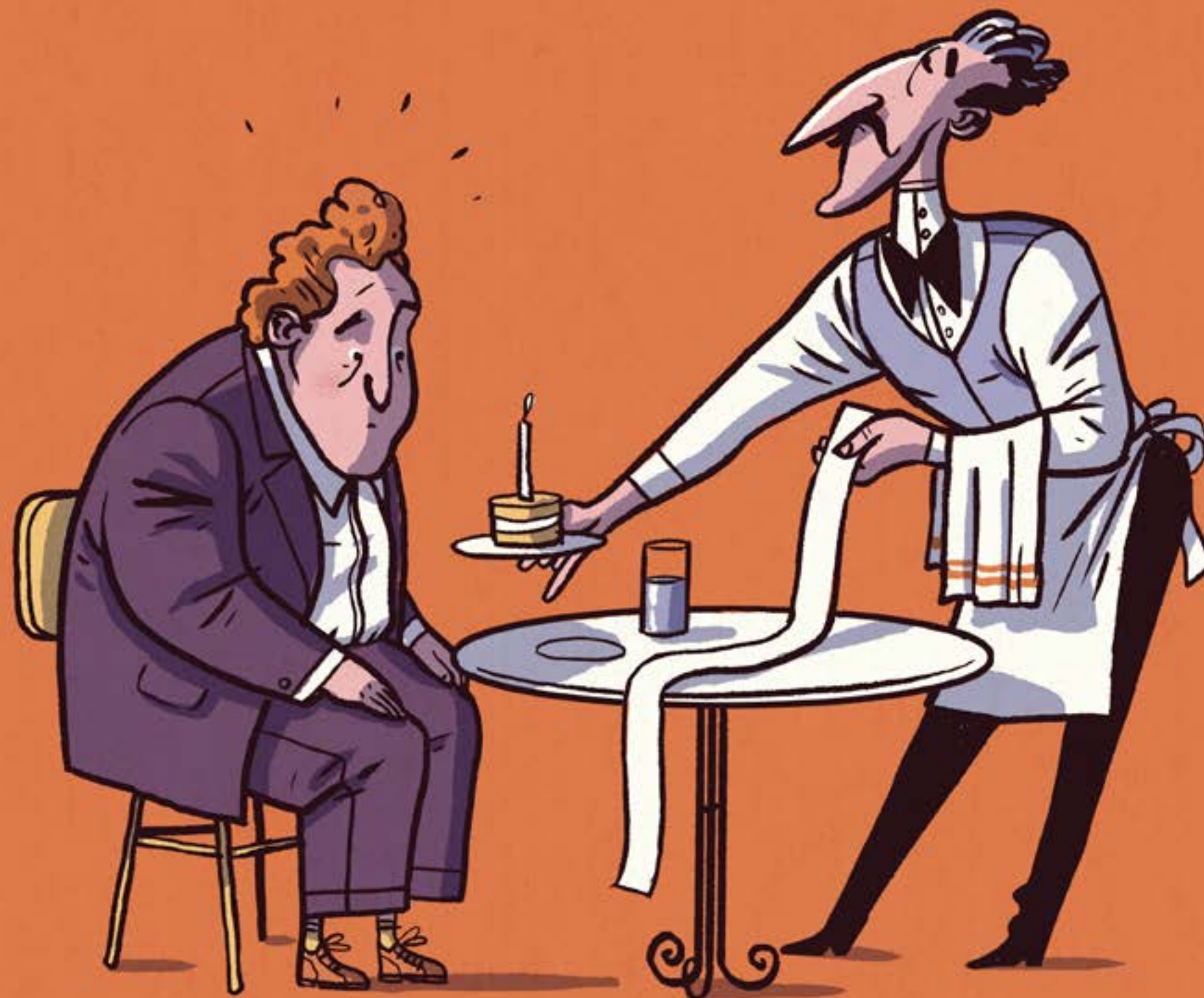

**Waarom werd ons geld in 2022
zo snel zo veel minder waard?**

Inflatie ~~is~~ was een feest

De inflatie bereikte in 2022 een recordhoogte van 14,5 procent. Met dezelfde hoeveelheid geld kunnen we nu minder kopen. Hoe kan dat? Is dat erg? En wat staat ons financieel nog te wachten?

■ TEKST: SANDER KOENEN / ILLUSTRATIES: EMANUEL WIEMANS

‘Voor mensen met schulden is inflatie heel fijn. Bezit wordt minder waard, schulden dus ook’

De aandelenkoersen gingen door het dak. Huizen werden elk jaar meer waard. Geld lenen was nog nooit zo goedkoop. Tien jaar lang was het in onze economie één groot feest, zegt Jan Luiten van Zanden, hoogleraar economische en sociale geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Tót het laatste kwartaal van 2021. Toen begonnen de prijzen te stijgen: inflatie. Drie decennia lang hadden overheden en centrale banken die inflatie tussen grofweg nul en drie procent weten te houden, met hier en daar een kleine uitschieter. Maar dit keer steeg hij door. Naar vier, vijf, zes, zeven procent. Dat kon toch niet waar zijn? Acht, negen, tien procent. Zo hoog was de inflatie niet meer geweest sinds de oliecrisis in de jaren zeventig. En hij ging nog meer omhoog. Twaalf procent. Dertien. In september 2022 piekte de inflatie op 14,5 procent, bij het schrijven van dit artikel het hoogste percentage ooit gemeten in Nederland. Wat is inflatie precies? En hoe komt het tot stand? En wat, voor de lieve vrede, is er met onze economie aan de hand?

● Meer geld, meer vraag

Eerst maar eens die term: inflatie. Die komt van het Latijnse woord *inflare*, wat ‘opblazen’ betekent. Inflatie is de ‘toename van de geldhoeveelheid’. Of preciezer: een toename van de geldhoeveelheid die groter is dan de toename van de economische productie. Hoe dat kan? Simpel: door de geldpersen aan te zetten. ‘Lekker veel geld in omloop brengen is voor overheden aantrekkelijke business’, zegt Lex Hoogduin. Hij is hoogleraar monetaire economie, complexiteit en onzekerheid aan de Rijksuniversiteit Groningen en oud-directeur van De Neder-

landsche Bank. ‘Ineens kun je als land veel meer uitgeven, zonder dat je daar zelf iets voor hoeft te presteren.’ Wie z’n hand op de geldpers heeft, is machtig. Maar wordt er te veel geld gedrukt, dan kan dat negatieve gevolgen hebben. ‘Heb je meer geld, dan vraag je om meer producten en diensten. Stijgt de vraag sneller dan het aanbod? Dan krijg je schaarste en dat betekent dat de prijzen omhoog gaan.’

Maar de definitie van inflatie is door de jaren heen veranderd. Lees je er nu in de media over, dan gaat het niet meer over de uitbreiding van de geldhoeveelheid, maar over de stijgende consumentenprijzen. Het inflatiecijfer beschrijft hoeveel meer wij moeten betalen voor onze spullen (zoals

Wereldschuld bereikt record

Nooit werd er zo veel schuld gemaakt als in het jaar 2020. Wereldwijd gingen ‘de geldpersen’ aan, werden obligaties opgekocht en nieuwe leningen verstrekt. Zo steeg de mondiale schuld in één jaar met 28 procentpunt naar 226 duizend biljoen (!) dollar. Deze schuld (die alle landen van de wereld gezamenlijk hebben gecreëerd) is ruim 2,5 keer zo groot als de economie van al die landen bij elkaar opgeteld. Overheden zijn verantwoordelijk voor veertig procent van de schuld, particulieren en ondernemers voor de rest. Die groep droeg bij aan de hoeveelheid schuld door hypotheek en andere leningen af te sluiten.

voedsel, energie en een nieuwe tv) en diensten (zoals de kapper). Onderzoekers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) meten de inflatie door elk jaar een winkelmandje te vullen met van alles wat de ‘gemiddelde Nederlander’ koopt. Een jaar later doen ze dat opnieuw en dan vergelijken ze de bonnetjes. Kosten al die spullen en diensten in het winkelmandje eerst duizend euro en een jaar later 1100 euro? Dan is de inflatie tien procent.

● Geen gemiddelde Nederlander

‘Aan deze beperkte definitie van inflatie zitten allerlei haken en ogen’, zegt Hoogduin. ‘Neem de stijgende energieprijzen. Het CBS rekent de energieprijzen die je op het meetmoment bij de groothandel voor energie betaalt. Maar dat is niet altijd wat consumenten betalen. Veel Nederlanders hebben een langlopend energiecontract met vaste tarieven. In de berekeningen van het CBS krijgen deze mensen tien procent inflatie te verduren, maar in de praktijk kan dat een aantal procentpunten lager zijn.’

Daar komt bij dat niet iedereen een even groot deel van zijn inkomen uitgeeft aan energie. De ene Nederlander heeft een modern koophuis met zonnepanelen op het dak en een warmtepomp. Een ander woont in een huurflatje uit de jaren zestig, zonder spouwmuurisolatie, en met enkel glas. De ‘gemiddelde Nederlander’ bestaat niet als het gaat om inflatie, benadrukt Hoogduin. ‘Maar je kunt wel denken in groepen. Bijna altijd geldt: mensen met een laag inkomen worden door stijgende consumentenprijzen het hardst geraakt.’

● Schuld wordt minder waard

Heeft de inflatie negatieve gevolgen voor alle consumenten? Dat zeker niet, zegt Dirk Bezemer. Hij is hoogleraar economie van de internationale financiële ontwikkeling aan de Rijksuniversiteit Groningen. Inflatie is een ramp in slow motion voor de kapper met 5000 euro spaargeld op de bank, en ook voor de zzz’er met een huurhuis die probeert te sparen voor haar pensioen. En voor iedereen met veel spaargeld op de bank, omdat dit geld elk jaar weer ietsje minder waard wordt.

Dat is heel anders voor iemand met enerzijds een flinke aandelenportefeuille en anderzijds een vrijstaand koophuis met daarop een forse hypotheek. Bezemer: ‘Het tegengestelde van bezit is schuld. Voor mensen met schulden is inflatie juist heel fijn. Bezit wordt minder waard, maar schulden

Vertrouwen bepaalt de waarde van geld

Tot 1914 was de waarde van geld voor honderd procent gekoppeld aan de waarde van goud. Landen konden altijd hun goud inruilen voor goud. Deze ‘gouden standaard’ zorgde ervoor dat overheden niet zomaar ongestraft geld konden bijdrukken. Na 1914 zakte de dekking in Nederland tot veertig procent, en in 1944 spraken 44 landen af dat goud niet langer

het onderpand was voor geld. In plaats van de gouden standaard kwam er een monetair systeem met vaste wisselkoersen. De waarde van valuta, zoals de gulden, werd uitgedrukt ten opzichte van de dollar. Die bleef wél inwisselbaar voor goud. Maar ook dit systeem bleek niet houdbaar. In de jaren zestig van de vorige eeuw begonnen landen veel van hun dollars om

te wisselen in goud, waardoor de Amerikaanse munt verzwakte. In 1971 koppelde VS-president Richard Nixon de dollar los van het goud. Dat was het begin van het ‘fiduciaire geldstelsel’ dat we nu gebruiken. Hierin is de waarde van geld afhankelijk van ons vertrouwen dat we met geld dingen kunnen kopen. Geld in een fiduciair stelsel noem je ‘fiatgeld’. Het grote voordeel van

fiatgeld is dat de geldvoorraad kan reageren op economische omstandigheden. Bijvoorbeeld door geld toe te voegen aan de economie in een recessie (of, zoals recent, tijdens de wereldwijde coronacrisis). Dit grote voordeel is gelijk ook het nadeel. Want voeg je veel geld toe aan de economie zonder dat daar economische groei tegenover staat, dan krijg je... inflatie.

Streven naar twee procent

De Europese Centrale Bank is in het leven geroepen om de prijzen in de Eurozone ‘stabiel’ te houden. Ze doet dat door te streven naar twee procent inflatie per jaar. Waarom twee procent? Hoogleraar monetaire economie van de Erasmus Universiteit Casper de Vries legt uit: ‘Hoge inflatie leidt

tot onzekerheid. Bij hoge inflatie kun je prijzen onderling niet meer goed vergelijken. Dus weet je niet of iets een goede of een slechte investering is. Met andere woorden: door hoge inflatie verliest geld een belangrijke functie: die van betrouwbaar ruilmiddel. Het omgekeerde van inflatie is deflatie. Geld

wordt dan juist méér waard. Dat is ook geen goed idee. Als alles jaar na jaar goedkoper wordt, gaan mensen aankopen uitstellen. De economie remt af of komt zelfs helemaal tot stilstand. Een stabiel monetair beleid kent dus inflatie, maar niet te veel. Bijvoorbeeld twee procent.’

Economen zijn het oneens

In de economie wordt over geldcreatie verschillend gedacht. ■ 'Mainstream economen' vinden het kapitalistische systeem te rigide. Lonen en prijzen zijn niet flexibel genoeg, zeggen zij, dus moet de overheid ingrijpen met monetair beleid. Dat kan door bij crises geld in de economie te pompen of de rente te verlagen. Zo stimuleer je de vraag en dan volgt het

aanbod (en dus de werkgelegenheid) vanzelf. ■ Post-Keynesianen zijn ervan overtuigd dat geldschepping gevolgen heeft voor groei, werkgelegenheid en innovatie op de lange termijn. Overheden moeten het systeem managen, vinden zij, anders krijg je bubbels in de economie. ■ De Oostenrijkse school (waarvan de grondleggers

bijna allemaal van de Universiteit van Wenen kwamen) zeggen weer wat anders. Overheden zullen de economie altijd willen stimuleren, want de vraag kan altijd groter en er is nooit genoeg werkgelegenheid. Maar door met monetair beleid in te grijpen verstoor je het marktmechanisme, vinden de Oostenrijkers. Stimuleer je de economie te veel? Dan blaas je hem een keer op.

Meer loon kan gevaarlijk zijn

Als de prijzen stijgen (inflatie), vragen de vakbonden om loonsverhogingen. Zo behouden consumenten hun koopkracht. Maar als de lonen stijgen, neemt de vraag toe. En daardoor stijgen de prijzen weer. Zo kom je dus in een opwaartse spiraal terecht. In de jaren zeventig van de vorige eeuw was er zo'n 'loonprijsspiraal'. Het resultaat: een economische recessie, massawerkloosheid en een hausse aan faillissementen.

'Met het systeem zoals dat nu is ingericht, zijn we altijd op weg naar de volgende crisis'

► dus ook. Met hoge inflatie los je schulden in de toekomst een stuk makkelijker af.' Als ondertussen de aandelenkoersen stijgen én je huis meer waard wordt, dan ben je dus spekkoper tot de derde macht.

● Wat gebeurt er nu?

In 2022 schoot de inflatie omhoog tot ruim veertien procent. Hoe kon dat gebeuren? Volgens Bezemer zijn er meerdere oorzaken. De eerste is de energiecrisis. Prijzen van gas en elektriciteit stegen al fors in de tweede helft van 2021, maar toen ook nog de oorlog in Oekraïne uitbrak (en Rusland de gaskraan dichtdraaide), gingen energieprijzen helemaal door het dak. Ten tweede: mensen hebben veel geld opgepot tijdens de coronacrisis, geld dat ze sinds de zomer van 2022 weer massaal zijn gaan uitgeven. Verder is de werkloosheid klein. Veel mensen verdienen geld, waardoor de vraag naar goederen en diensten ook groot is. Maar, en dat is oorzaak nummer vier, aan de aanbodkant hapert de economie. China, de 'werkplaats van de wereld', gooit bij elke corona-uitbraak de fabrieken dicht. Met alle gevolgen van dien voor internationale aanbodketens.

Vier duidelijke oorzaken voor de torenhoge inflatie. Is dat het hele verhaal? Lex Hoogduin vindt van niet. Volgens hem moet je voorbij de waan van de dag kijken, onder de motorkap van onze economie. 'Je kunt niet negeren hoe sterk de economie is gestimuleerd tijdens de eerste helft van de coronacrisis. In 2020 hebben de centrale banken zoals de ECB in Europa en de FED in Amerika veel geld in de economie gepompt. Ze wilden koste wat het kost de economie aan de praat houden. In de Verenigde Staten steeg de geldhoeveelheid met veertig procent. Ook in Europa is de geldhoeveelheid gestegen, met twaalf procent per jaar in de piek van de coronacrisis, en nu nog steeds met zo'n zes procent. Je kunt wel naar anderen wijzen voor de oorzaken van de hoge inflatie, maar overheden en banken hebben hier zelf ook een rol in gehad. Zij hebben het gas van de economie flink ingetrapt door geld te scheppen, met een oververhitte motor als gevolg.'

● Geld lenen kostte niets

Jarenlang creëerde de Europese Centrale Bank (ECB) geld door obligaties op te kopen. Obligaties zijn langlopende schulden van overheden en bedrijven, vooral bij banken. Als de ECB die schulden bij banken opkoopt, komt er nieuw geld in omloop dat die banken kunnen uitlenen aan bedrijven

Selectief cijferen

Was de hoogst gemeten inflatie in 2022 nu 17,1 of 14,5 procent? Daar was verwarring over, omdat Nederland en Europa er andere rekenmethodes op nahouden. De Europese

Unie rekent met de Europees geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). Die valt hoger uit dan de Nederlandse consumentenprijsindex (CPI). Het belangrijkste verschil komt voor

rekening van de kosten voor het wonen in een koopwoning. Die worden niet meegenomen in de HICP, wel in de CPI. Hetzelfde geldt voor contributies en sommige belastingen.

Kleiner is duurder

Je bent producent van pannenkoekenmix. De grondstoffen waarmee je werkt en de energie voor het productieproces worden duurder. Hoe kun je de prijs van je product verhogen, zonder dat de consument het direct doorheeft? Door de verpakking kleiner te maken! Minder product voor hetzelfde geld. Deze vorm van inflatie kwam in 2021 en 2022 heel veel voor. Wasmiddelen, snoep, luiers en ontbijtgranen kregen allemaal kleinere verpakkingen. De truc werd overal ter wereld toegepast en heet krimpflatie.

en particulieren. Zo joegen de banken onze economie aan. Tegelijkertijd hield de ECB de rentestand laag, waardoor het voor particulieren en ondernemers makkelijker dan ooit was om schulden te maken. 'We hebben de afgelopen tien jaar met z'n allen een feestje gevierd', zegt Jan Luiten van Zanden. 'Geld lenen kostte bijna niets. En wat doe je met al dat geld als je nauwelijks spaarrente krijgt op de bank? Precies: investeren in aandelen en vastgoed.' De vraag naar aandelen en woningen explodeerde. De aandelenbeurzen braken record na record. Een koophuis werd sinds 2015 gemiddeld zo'n tien procent per jaar meer waard. 'Door zo lang zo veel nieuw gecreëerd geld in de economie te pompen, hebben we een tijdbom gemaakt. Die bom ontploft nu via extreem hoge inflatie.'

'Ons geldstelsel is van zichzelf instabiel', beaamt Dirk Bezemer. 'Dat komt door het gemak waarmee wij allemaal schulden kunnen maken.' Snel veel geld kunnen lenen is op zich goed. Bedrijven kunnen met geleend

geld innoveren en zo ervoor zorgen dat de economie groeit. Als de economie groeit, mag de geldvoorraad meegroeien. Zolang die twee in balans zijn, is er geen probleem. Maar wat gebeurt er als al dat 'nieuwe geld' niet naar innovatie gaat, maar naar aandelen, vastgoed en andere producten waar de financiële economie wél van groeit, maar de reële economie niet? 'Met het systeem zoals we dat nu hebben ingericht, zijn we altijd op weg naar de volgende crisis. Dat kan torenhoge inflatie zijn, maar ook de huizenmarkt die klappt, of een beurskrach.'

● Hoe eindigt het feest?

Volgens Bezemer moeten we niet proberen het systeem compleet te veranderen. We moeten alleen de instabiliteit die nu eenmaal bij het systeem hoort managen via monetair beleid. Lex Hoogduin denkt daar heel anders over. Volgens hem moet de geldkraan direct dicht: 'Nationale overheden en de Europese Unie proberen zich nu uit de schulden te werken door de economie te laten groeien. Immers, als de economie groeit, worden schulden relatief minder groot. Maar er zijn in de geschiedenis geen voorbeelden te vinden waaruit blijkt dat dit kan lukken. Als je de economie voortdurend stimuleert, is een recessie onvermijdelijk.' Luiten van Zanden beschreef de economie van de afgelopen tien jaar als een groot feest, vooral voor beleggers en huizenbezitters en iedereen die geld kon en wilde lenen. Maar het feest is voorbij. De inflatie rijst de pan uit, en consumenten verliezen het vertrouwen in de economie. Blijft het bij een fikse financiële kater met dalende beurskoersen, huizenprijzen en een milde recessie? Of staat de motor van onze economie op ontploffen en is het tijd voor een nieuw monetair systeem? Wie het weet, mag het zeggen. ■

redactie@quest.nl